

Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

O. C. V. H. Skemann
Samfundets Pligter
Igeoverfor
Kunstindustrien.

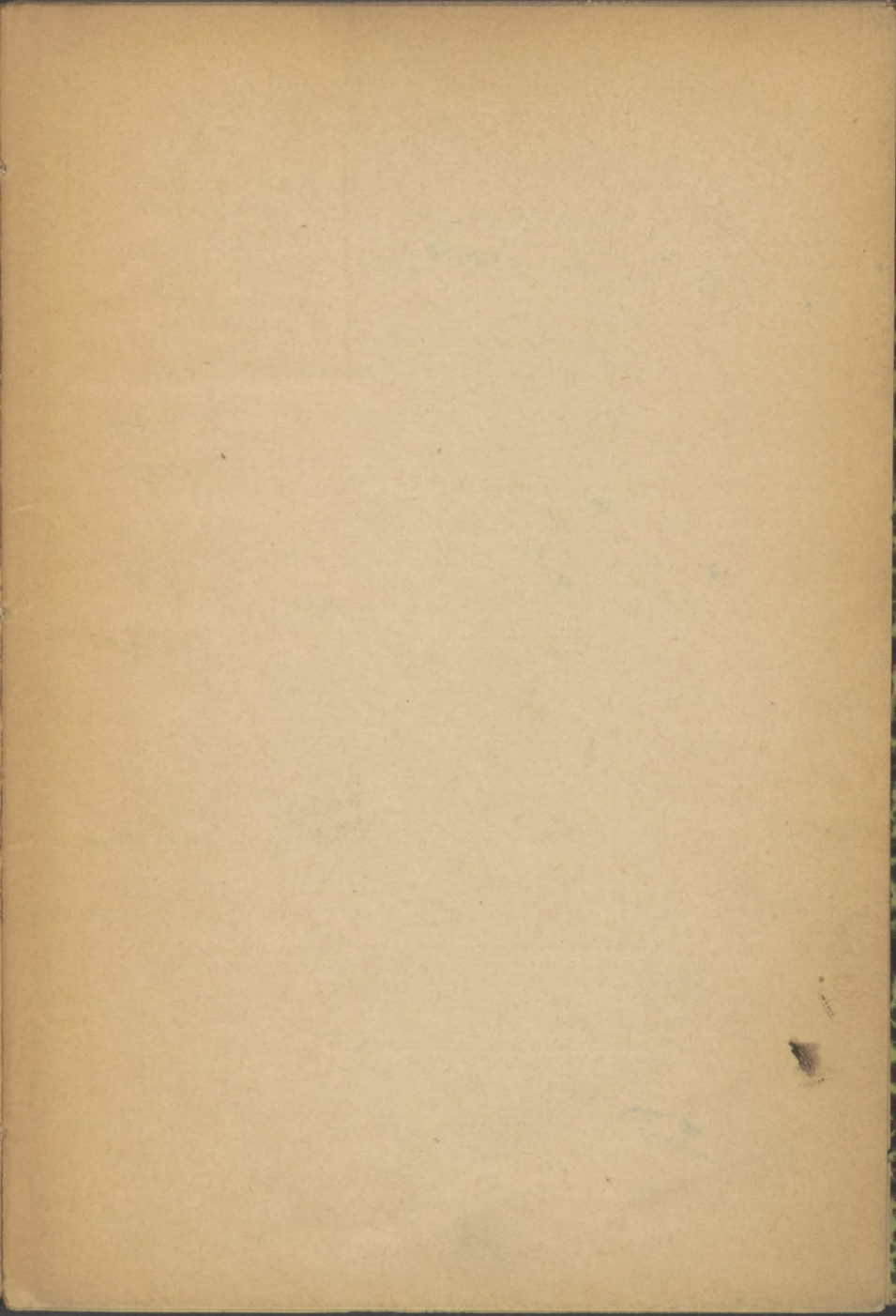
INDUSTRI-
FORENINGEN.

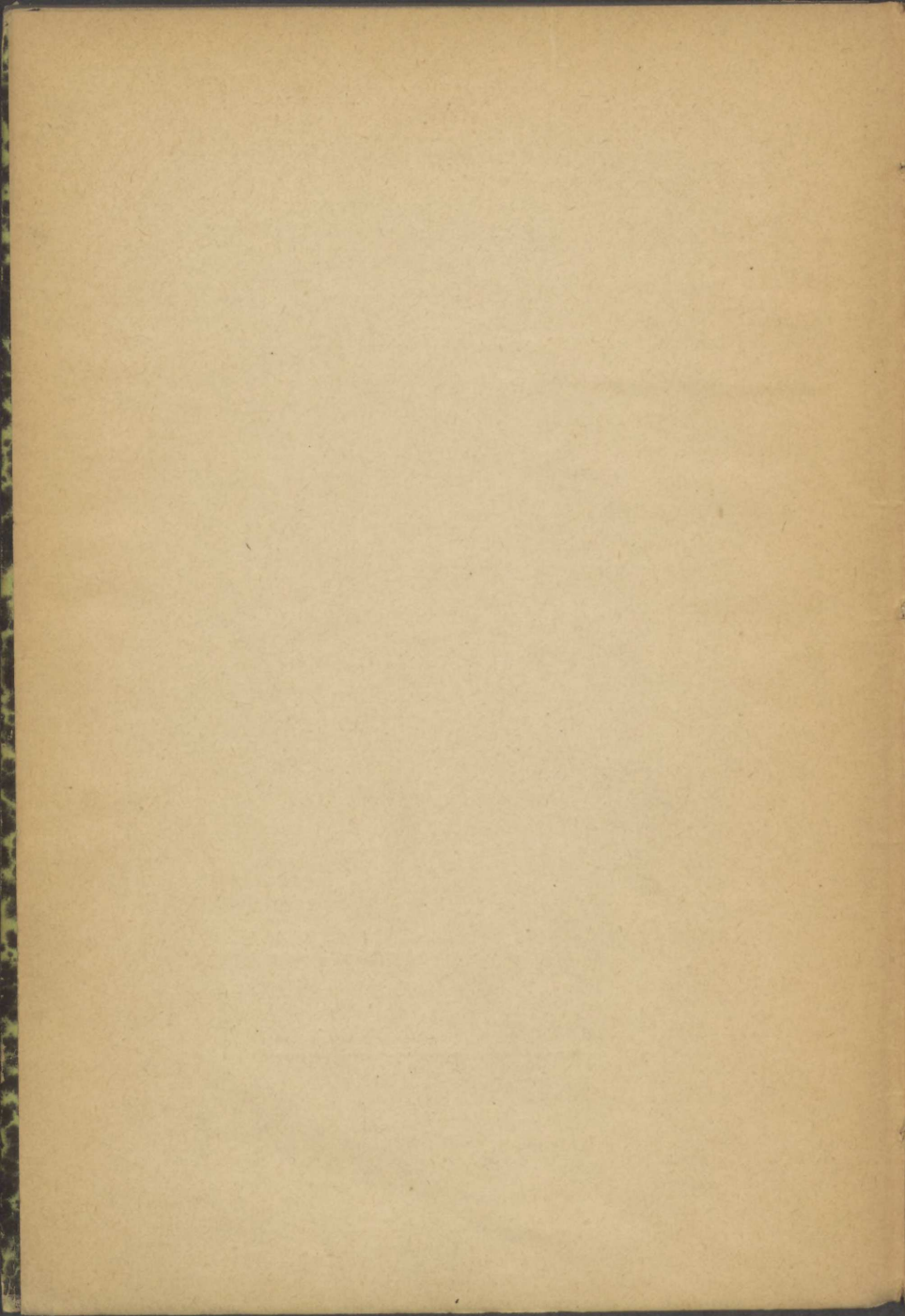
3166.

~~1886~~

745

~~745~~

Samfundets Pligter ligeoverfor

Kunstindustrien.

Tale

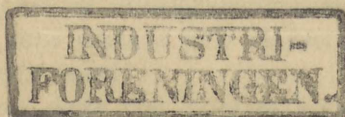
holdt ved Randers tekniske Skoles Aarsfest

den 7de April 1889

af

Borgmester, Kammerjunker G. C. V. H. v. Stemann.

(Trykt som Manuskript.)

Sammlung der Pflanzengesellschaften

Kunstindustrien

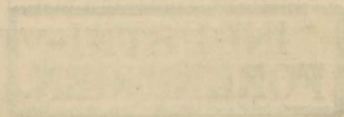
Tafel

Die Kunstindustrien der Provinz Sachsen

von Dr. phil. h. c. H. v. S. v. S.

Herausgegeben von dem Ministerium des Innern

(Verlag von Neumann, Neudamm)

Da den tekniske Skole er et Led i den store Bevægelse, der er rejst for at frembringe en Haandværksstand, som kan præstere fuldentd godt Arbejde, men Bestræbelserne herfor ville være meningsløse, naar der ikke er Brug for saadant Arbejde, er det naturligt, at Enhver, der interesserer sig for det Opsving, Fremstillingen af deslige fuldkomne Gjenstande eller med andre Ord Kunstindustrien har taget i Danmark, føres til det Spørgsmaal: hvorledes den skal antages at kunne hævde sig en blivende Plads ved Siden af den store Maskinindustri — om der kan paavises Omraader, paa hvilke Kunstindustrien kan ventes vedblivende at finde Beskjæftigelse.

Idet jeg vil prøve paa at behandle dette Spørgsmaal, skal jeg strax bemærke, at det griber saa dybt ind i de nationale Kunst- og Erhvervsforhold, at det berører alle Samfundsklasser, idet det vil vise sig, at det her drejer sig om, hvorvidt Staten og alle offentlige Institutioner ville støtte Kunstindustrien paa lignende Maade som Maler- og Billedhuggerkunsten.

Vi kunne ikke unnlade først at spørge: Hvad forstås ved Kunstindustri?

Ja, vi bruge dette Ord, uden at Nogen er i Stand til nøjagtig at betegne, hvad det egentlig omfatter. I selve Haandteringen er en Kunstsmed eller Kunstsnedker ikke forskjellig fra en almindelig Smed eller

Snedker; men skal f. Ex. Kunstsmeden lave et Gitter, saa lader han en Billedhugger modellere Pillerne, og Kunstsnedkeren henvender sig til en Arkitekt for at faa Udkast til Møbler. Drejer det sig nu om Gjenstande, der høre til det Indre af en Bygning, staar de i saa nøje Sammenhæng med Arkitekturen, at der ikke kan være Tale om at skille dem ad. Det undrer os da heller ikke, at man forskjellige Steder paa Kunst-udstillinger nu ogsaa kan finde fremragende kunstindustrielle Gjenstande; thi det er kun et Bevis paa, at man stræber efter at drage den rette Grændse og at give det tilbage til Kunsten, som tilhører Kunsten.

Da den kunstindustrielle Bevægelse for nu omtrent en Menneskealder siden begyndte i Nordeuropa, gjorde den Opfattelse sig gjældende, at Kunst og Videnskab skulde nedlade sig til at laane Haandværket noget af sin overflødige Kraft. Denne Opfattelse fremtræder ogsaa i vor Lov af 31. Marts 1864 om Eftergjørelse af Kunstværker, i hvilken forbydes Eftergjørelse af Kunstværker, men tillades Haandværkere og Fabrikanter at benytte dem som Forbilleder ved Forarbejdelsen af Brugsgjenstande og til disses Udsmykning. Man tænkte sig Forholdet mellem Kunst og Haandværk som et rent udvortes og ansaa saaledes en Brevpresser eller et Uhr for tilstrækkelig forædlet, naar derpaa fandtes en kjæmpende Amazone eller Thorvaldsens døende Løve, og som Exempler paa Kunstnere, der havde deltaget i Haandværket, nævnede man Rafael, Holbein og Dürer. Man glemte imidlertid, at disse Kunstneres Deltagelse i saa Henseende ikke blot bestod i, at enkelte løsrevne Stykker af deres Billeder af Guldsmede eller Broncestøbere vare benyttede til Dekoration af Haandværks-gjenstande, men at de leverede fuldstændige Udkast til saadanne. Albrecht Dürer malede ikke blot det berømte Billede af Treenigheden, men han tegnede ogsaa Rammen

dertil, Hans Holbein malede ikke blot flere Portræter til Kongen af England, men han komponerede ogsaa Kaminer og Vaaben til ham, Ghiberti fremstillede til sine berømte Bronze-Døre, om hvilke Michelangelo i Begejstring sagde, at „de vare værdige til at være Paradisets Porte“, ikke blot Reliefferne med de bibelske Scener, men ogsaa Gesimserne. Det er i det Hele taget ejendommeligt for Malerne i det 15—16de Aarhundrede, at de beherske næsten alle Kunstens Grene: de ere tidt paa en Gang Arkitekter, Billedhuggere, Billedskjærere og Dekoratorer, de male baade i Fresko og Olie, de gjøre Udkast til Vaaben, Drikkekar, al Slags Bordtøj og Smykker, til kostbare Bogbind og Møbler og ere beundringsværdige Mestre i Kobberstikket. Først i vort Aarhundrede ved Maskinindustriens Fremkomst har Kunsten forladt Haandværket, og er der opstaaet Trang til at udfylde det derved fremkomne tomme Rum med en ny Mellemgruppe, som man har kaldt Kunstindustrien.

Den Bevægelse, der, som bemærket, begyndte for omtrent en Menneskealder siden, har ganske vist gjort meget store Fremskridt. Ja, man kan vel sige, at ingen Del af vore daglige Livsforhold, er bleven uberørt deraf. Men man tog fejl, naar man drømte om, at den fordums gyldne Tid vilde vende tilbage. Svundne Tider vende nu en Gang ikke tilbage! Med Massernes Fremrykning i vort Aarhundrede er fulgt Masseproduktionen, hvis flittige og dygtige, men aldeles aandløse Slave er Maskinen.

Trods Alt, hvad der er opnaaet i de sidste 20 Aar, er der vedblivende en bestemt Forskjel mellem Fortidens Haandværk, som naaede sit Højdepunkt i den fuldendte Udførelse af enkelte Gjenstande, og den moderne Industri, som søger sit Udbytte ved Maskinens Masseproduktion. Det er nu klart, at Kunstindustrien kun kan komme

til at blomstre, naar man igjen kommer saa vidt, at den enkelte Gjenstand helt igjennem er præget af Kunsten. Men for at man kan naa saa vidt, maa der være Afsætning for den Slags Gjenstande; thi det er indlysende, at de maa forarbejdes med et bestemt Formaal for Øje, og at man ikke kan forlange, at Haandværkere paa egen Risiko, uden at vide, om de kunne afsættes, skulle forarbejde kunstindustrielle Gjenstande af fremragende Godhed. Det Hovedspørgsmaal, som maa besvares, bliver altsaa: *hvor kan man finde Afsætning for fuldendt godt Arbejde, for Gjenstande af blivende Værd, som for vore Efterkommere kunne vidne om, hvad vor Tid formaaede at frembringe?* og til Besvarelse heraf maa vi søge Oplysning om, hvor man i svundne Aarhundreder fandt den Afsætning, som vort Haandværk savner.

Naar vi se bort fra den klassiske Oldtid, viser der sig næsten fra Aarhundrede til Aarhundrede en Forandring saavel i selve de kunstindustrielle Arbejder, som i den Maade, hvorpaa de ere fremkomne. I Middelalderen er det *den katholske Kirke*, som stiller Kunsten de fremragende Opgaver i alle dens Grene. Den Periode, i hvilken Kirken selv lader kunstfærdige Munke udføre kirkelige Prydelser, er, ialtfald i Nordeuropa, kun kort. Allerede i det 13de Aarhundrede tager det borgerlige, selvstændige Haandværk fat, men indtil ind i det 16de Aarhundrede har det sin væsentligste Støtte i Bestillinger til kirkelige Øjemed. Vor Tid, der arbejder saa hurtig, er vant til at se ogsaa Kirker blive opførte i kort Tid efter en enkelt Bygmesters Udkast. Men i hele Middelalderen vare Kirkerne et sandt Skatkammer for Haandværk og Industri. Næppe en af den Tids store Kirkebygninger er i Arkitekturen udført ensartet; før Hovedskibet var fuldendt, havde Smagen og Fordringerne forandret sig; saa at Sideskibene, det høje Kor, Taarnene,

Tilbygningerne allerede fremtræde i andre Former. Fremfor Alt er det dog den indre Udsmykning, hvorpaa Aarhundrederne trolig arbejde videre; Slægt efter Slægt giver efter sin Smag og Kunstsands det Bedste, den formaar. Medens Arkitekterne skabe Hallerne, Billedhuggerne befolke Nicherne med Statuer og Malerne smykke Væggene og Altret med Malerier, er der her endnu et vidt Omraade ogsaa for den lille Kunst. Altret med dets Tæpper og mangehaande kirkelige Gjenstande fordrer til de forskjellige Kirkefester særlige Farver, særlige Former; i Kirkeskatten findes en Mængde hellige Kar til Gudstjenesten, Kalke, Monstranser, Lysestager; det gjælder jo om at forsyne ikke et enkelt, men mange Altre. Og hvert enkelt Stykke er en særlig Gave til Kirken fra gejstlige og verdslige Herrer. Endvidere er der en Mangfoldighed af Relikvieregjemmer, som antage forskjellige Former alt efter den overleverede Helligdoms forskellige Skikkelse. Snart fremstilles i hel Figur den Helgen, fra hvem Relikvien stammer, snart kun hans Hoved, Arm eller Fod, eller den har Form af en rigt og elegant gennemført gothisk Kirke med Stræbepiller og Buer, gjennembrudte Spidsgavle og slanke Spir. Relikvierne var det, der gav de forskellige Kirker deres Ry, og ligesom man i fyrstelige Familier viser den største Omhu og Ærbødighed for Riddersalen og Ahnegalleriet, saaledes var for Kirken ingen Udgift for stor, naar det gjaldt om at holde Relikvieskatten i Ære. En videre gaaende Betydning for Datidens Kunstliv fik Kirken ved Udstyrelsen af de Kapeller, som opførtes af enkelte Familier, Laug og Korporationer som Gravkapeller for Æm og deres Nærmeste. Hvad man af kunstneriske Arbejder forærede til saadanne Kapeller, sikrede Giveren ikke blot evig Salighed, men det gav ham ogsaa i hans Levetid en vis Anseelse, og det ansprede igjen gode Venner og

Naboer til at følge hans Exempel. Alene Gravmælerne i de større Kirker danne et helt Musæum af Aarhundreders Billedhuggerkunst. Men ved Siden af disse store Monumenter har ogsaa Kunstindustrien rig Lejlighed til at vise sig. Da Kapellerne ikke vare store nok til en monumental Udstyrelse, blev Altret udført saa meget kostbarere i Enkelthederne, Gulvet belagt med Fliser i broget Mønster og ved festlige Lejligheder med tykke Tæpper; det nederste Stykke af Væggene skjultes af fint udskaaret Panel; paa Bedestolens Udførelse anvendtes megen Omsorg og paa Væggen anbragtes Gobelinstapeter. Udadtil lukkedes Kapellet ved et Gitterværk, snart var det Marmorpiller og Bronze-støbning fra Italien, snart nordisk Messingværk og Smedearbejde; i Vinduerne findes kostelige Glasmalerier fremstillende Familiernes Vaaben og Skytspatroner. Hvert saadant Kapel er udstyret med Altertøj. Alt bærer Familiens Vaaben; undertiden ogsaa Giverens Navn, og hvert enkelt Stykke er gennemført paa sin ejendommelige Maade. Man skyer ikke Udgifter, tvertimod, man søger at forhøje dem ved at anvende ædelt Metal for at gjøre Gaven saa værdifuld som muligt.

Til de egentlige Kirker kommer saa endnu Klostrene og Hospitalerne. Den fromme Tro at være sikkrere paa en salig Opstandelse, naar man blev begravet i et Kloster, hvis Gejstlige Aar efter Aar bad for Sjælefrelsen, førte til, at ansete Munkeklostre bleve ganske overordentlig rigt udstyrede. Karthäuserklosteret ved Pavia, det berømte Certosa, som tilhørte den tauseste af alle Munkeordener, er en af de ædleste Bygninger af italiensk Gothik, og tillige et helt Musæum af italiensk Renaissance, hvis Lige alle Europas Kunstsamlinger i Forening ikke formaa at fremstille. Men selv Sygehuse, som Nutiden betragter som Bygninger, hvis Formaal i allerstrengeste Forstand er et nyttigt, og ved hvilke man af praktiske

Hensyn undgaar Zirater, Tapeter og Farver, selv disse kun for Syge og Stakler bestemte Bygninger bleve i Middelalderen og langt ind i det 16de Aarhundrede udstyrede paa den mest glimrende og kunstfærdige Maade. Ogsaa her paavirkes man af Læren om de gode Gjerninger, som ikke tror at have gjort tilstrækkeligt ved blot at sørge for det Nødtørftigste. For Hittebørns-huset Agli Innocenti i Florents, for Hospitalet Del Ceppo i Pistoja har della Robbia skabt sine skønne Værker; det i Aaret 1456 paabegyndte store Hospital i Milano med sin med Terrakottaarbejde prydede, mageløs pragtfulde Facade, er endnu den Dag idag af omfattende Betydning for Bygningskunsten. Denne Sands for monumentale Anlæg er bevaret hos Italienerne lige til den nyeste Tid. I saa Henseende skal her kun henpeges paa deres Kirkegaardsbygninger. De gamle italienske Kirkegaarde ere ødelagte paa enkelte Undtagelser nær, som f. Ex. det berømte Campo santo i Pisa, fuldendt 1283; Kirkegaardene ved Genua, Bologna o. s. v. tilhøre vort Aarhundrede, men ere anlagte store, ja, i Storslaaethed lig Oldtidens prægtigste Arkadebygninger. Ogsaa vi anvende Omhu for at smykke vore Afdødes Grave, men hos os er Alt dog uden indre Sammenhæng, det ene Stykke skæmmer det andet. Vore Ligkapeller ere i Reglen indvendig hvidtede, kolde, tarvelige Bygninger, ofte for smaa til at kunne rumme Følget, og kun udstyrede med de allernødvendigste og allertarveligste Gjenstande. I Italien derimod anlægge selv Byer af Mellemstørrelse deres Kirkegaarde i monumental Form; hele Arealet er omsluttet af en Søjlehal, hvis strænge Plan yder Monumenterne en sluttet Baggrund, saa at endog store Forskjelligheder i Gravmælernes Opfattelse og Udførelse ikke kunne skade Totalindtrykket; paa enkelte Steder udvider Søjlehallen sig til kapelagtige Rum; Tvergallerier og smaa Gaarde slutte sig dertil.

Den katholske Kirke har indtil den Dag idag bevaret Sandsen for monumental Storhed og værdig Udstyrelse, og ved Tradition og god Villie ydet Kunsten store Tjenester.

Dermed skal ikke være sagt, at Kirkernes Udsmykning ved kjærlige Gaver helt er ophørt i den protestantiske Tid. Endnu i forrige Aarhundrede var det ikke ualmindeligt, at der skjænkedes Lysekroner af Laug eller til Minde om en glædelig Familiebegivenhed. De forskellige Laug byggede sig i den middelalderlige Kirkes høje Haller Stole, forsynede med det pragtfuldeste Snedkerarkejde; paa Gravmælerne kunne vi følge hele Stiludviklingen fra Middelalderen til Slutningen af forrige Aarhundrede; prægtig indbundne Bibler, Kalk og Disk forekomme ofte som Gaver; de rigt udskaarne Orgler tilhøre endog for det meste forrige Aarhundrede. Det var de Reformerte og den senere Rationalisme, som i saa mange af vore Kirker indførte den Nøgternhed, som først i den nyeste Tid efterhaanden begynder at vige for en større Farverigdom. Her er i ethvert Fald et Punkt, hvor Kunstindustrien med Held kan tage fat; netop her, hvor Fordringerne i Aarhunderer slet ikke eller kun i ringe Omfang have skiftet Karakter, er det lettere end i det borgerlige Liv at gjenoptage gamle Former. Naar man overhovedet vil skjænke Kirken en Gjenstand, har man vel ogsaa i Sinde at fordre fortrinligt udført Arbejde og ikke at stræbe efter kun at faa det saa billigt som muligt.

Gjennemgaaende maa man dog sige, at Reformationen tilføjede Kunsten et dybt Knæk. En Trang til at arbejde for kirkelige Øjemed var ikke længere tilstede; store Virksomhedsomraader faldt helt bort, nemlig Alt, hvad der var grundet paa Tilbedelse af Helgener og Relikvier; af kirkelige Bygninger var der saa mange, at man den Dag idag bruger nogle deraf i verdslige

Øjemed. Her i Randers f. Ex. den gamle Latinskole, det tidligere Helligaandshus.

Nu blev det Byernes Borgerskab, der kom til at tage sig af Kunsten. I det 16de Aarhundrede danner ikke Kirken, som nu ikke mere er aaben hele Dagen, men Raadhuset Midtpunktet for det offentlige Liv. Her forsamler Borgerskabet sig til alvorlig Raadslagning og til glade Fester, og disse Rum blive udstyrede paa lignende Maade som forhen Kirkerne. I Reglen var Raadhusene Bygninger fra gammel Tid, udvidede efter Byernes tiltagende Størrelse og i Enkelthederne udførte ganske langsomt efter Smag og Lune enten af selve Byen eller endnu hyppigere som Gaver fra enkelte Familier eller enkelte Borgere. Naar et Medlem af Byens Malerlaug har naaet en vis Anseelse, findes det passende at lade ham dekorere et Rum i Byens Raadhus; en senere Slægt sætter Glasmalerier i Vinduerne; en anden lader Dørkarmene udskjære; saa skjænker en en Familie et prægtigt Bord eller et særlig kunstfærdigt Skab eller Uhr. Alt dette gaar ikke efter en bestemt Plan, men eftersom man føler Trang og har Lejlighed til, og hver Gang med det udtalte Ønske, at ville tilvejebringe noget fremragende Smukt og Praktisk. Raadhusene fik den Gang ganske anderledes Gaver end nu. Fremfor Alt var det der, at man fejrede offentlige Fester, og dette førte til, at man udstyrede Raadstuen med kostbart Sølvtøj, som undertiden beløb sig til over 300 Gjenstande. Naar en Borger i en Række af Aar har havt et borgerligt Tillidshverv, skjænker han en Skaal eller Pokal til Minde om sin Virksomhed.

Men Raadhusets Udsmykning var dog kun en ringe Del af, hvad det 16de Aarhundredes Borgere samlede af fremragende Arbejder for det Offentlige. Ved Siden af Byens Forvaltning staa de enkelte Laug som selvstændige Korporationer. Ethvert af disse har et For-

samlingshus eller ialtfald en Samlingsstue, som Medlemmerne paa alle Maader søge at udstyre paa det Bedste. Ogsaa her sørger man for omhyggelig udskaaet Panel, Loftet forsynes med symbolske Malerier, Bordet og Laden, Oldermændens Stol, Alt udstyres i sirlig Form med passende Fremstillinger, og fremfor Alt lægger man Vægt paa at skaffe en Mangfoldighed af Pokaler og Bægere. Enkelte Laug udmærke sig i denne Henseende naturligvis fremfor andre; men ethvert gjorde sig Umage for at skaffe sig idetmindste nogle Gjenstande af godt Arbejde; var det ikke Sølv, saa var det Tin eller malet Glas, men det var altid Gjenstande, som efter Evne vare udførte med særlig Omhu og Finhed. Ved Siden deraf fandtes Gilderne til fælles Underholdning og Understøttelse, især Skyttegilderne, hvis Rigdom viste sig i pragtfulde Udrustningsgjenstande. De veldædige Foreninger eller Borgerskaber — le scuole, som de kaldtes i Italien — vare for en Del endnu fra den katholske Middelalder; deres Forsamlingshuse overbyde hinanden i pragtfuld Udstyrelse, saaledes la scuola di S. Marco og la scuola di S. Rocco i Venedig, hvor der er ødslet med broget Marmorbeklædning paa Murene og en yppig plastisk Dekoration. I det væsentlige afløses disse mod Slutningen af forrige Aarhundrede af Frimurerordenene, som i nyere Tid ogsaa ere begyndte paa at indrette deres Logebygninger paa en pragtfuld Maade.

Vi se saaledes, at Kunsten samtidig med, at dens Forbindelse med Kirken løsnedes, kom i nærmere Berøring med Borgerstanden.

De nordiske Fyrstehuse havde dengang ingen fremragende Betydning for Kunsten. Det burgundiske Hof staa i saa Henseende ene i det 15de Aarhundrede; i Italien derimod forstod de smaa Magthavere at perlesmykke deres Kroner ved at støtte Kunsten; ogsaa i Frankrig begynder det fæstnede Kongedømme at drage

Kunsten til sig. De mindre Fyrstehuse og den talrige Adel have, i det højeste hvad Udstyrelsen af Vaaben angaar, en særlig Indflydelse, men iøvrigt staa de tilbage for de store Kjøbmands- og Borgerfamilier.

Mod Slutningen af det 17de Aarhundrede optræder Frankrig som ledende Magt. Borgerne forsvinde, Adlens Magt er knækket, Ludvig XIV.s absolute Kongedømme viser sig i straalende Glands. I fuld Erkjendelse af sin moralske Forpligtelse, og idet det sætter sin hele Kraft ind derpaa, overtager dette Kongedømme de kunstneriske Opgaver, som tidligere skulde løses først af Kirken, derefter af Borgerne og særlig i Frankrig af den høje Adel og Prælaterne. Fra Hoffet komme nu de store Bestillinger paa det kunstneriske Omraade, og det har indset, at Kunst og Industri kun da kunne sætte rigtig Blomst, naar der stilles de største Fordringer til dem. Det var Ministeren Colbert, der har saa enestaaende Fortjenester af det franske Folks Velstand, som greb Opgaven med fuld Klarhed, gennemførte den med fuld Handlekraft og opnaaede saa glimrende Resultater, at det med Bestemthed kan siges, at Frankrig indtil den Dag idag har hin Tid at takke for sit Forspring paa det kunstneriske, særlig det kunstindustrielle Omraade. Allerede de franske Konger i det 16de Aarhundrede, Frants I., Henrik II. og Henrik IV., havde ophjulpet den indenlandske Kunst ved at indkalde fremmede Kunstnere, som i Forening med de franske skulde besørge Udstyrelsen af de ny opførte Kongeslotte. Anledningen hertil gav nærmest det Omslag, der fandt Sted i Smagen, idet de italienske Former i Frankrig afløste de gothiske. I Fontainebleau blev der indrettet Værksteder for italienske Malere, Kunststøbere og Kunstpottemagere og flanderske Tæppevævere, og der blev givet dem Privilegier, som sikrede dem Udøvelsen af deres Kunst i Frankrig. Ogsaa andetsteds, f. Ex. i

Bayern, havde man indkaldt fremmede Kunstnere og Kunsthaandværkere for at fuldføre enkelte store Byggeforetagender; naar saa disse vare afsluttede, eller vedkommende Fyrste døde, plejede den Slags Tilløb at forsvinde. Paa helt anden Maade, under i Sandhed vidtskuende Synspunkter, var den Kunstanstalt indrettet, som Colbert i Aaret 1662 kaldte til Live under et Navn, „manufacture royale des meubles de la couronne“, der paa Dansk omtrent vilde hedde: den kongelige Møbel-fabrik. Colbert skabte her et Institut, ikke for den skolemæssige Kunstundervisning, men for det virkelige Kunstarbejde. Til Støttested for Bestillingerne, uden hvilke Institutet ikke kunde arbejde, havde man de nye kongelige Slotte, som Ludvig XIV opførte i Paris og Versailles. Naar der til disse Slotte uden Hensyn til Bekostningen blev fremstillet det Allerædlest og Bedst af Drejerarbejde, Tapeter, Møbler, Tæpper, alle Slags Gjenstande, tjente disse Arbejder ganske vist nærmest til at forherlige Kongedømmet, men samtidig og med fuld Bevidsthed skabtes derved en Skole, som gav Frankrigs Kunstindustri den højeste Grad af kunstnerisk Dygtighed. I Spidsen for denne Kunstanstalt stod Maleren Lebrun, under hvem alene 30 Kunstnere arbejdede som Mønstertegnere. Her samledes de bedste Kræfter, som overhovedet fandtes, og hver enkelt Arbejdsgren blev teknisk og kunstnerisk uddannet til højeste Grad af Fuldkommenhed. Samtidig undervistes i disse Værksteder 60 til 100 Lærlinge, som, saasomt de vare tilstrækkelig uddannede, gik over i den borgerlige Næring, og med Statsunderstøttelse oprettede Værksteder og Fabriker for det store Publikum. Det var Colberts Hensigt ikke blot at give det kongelige Hus og Landet den størst mulige Glands; men fremfor Alt beholde Pengene for alle mulige Luxusgjenstande i Landet og at bringe Frankrigs Kunstfærdighed saa vidt, at

Udlandet blev nødt til at købe de bedste Varer fra Frankrig. Colberts System kan have havt Mangler, men sikkert er det, at det har havt en saa storartet og opdragende Indflydelse paa den franske Kunst, at alle senere voldsomme Forandringer, alle Revolutionernes Storme, ikke have kunnet skade de paagjældende Arbejdsgrene. Og dette Maal blev naaet hos et Folk, som i de foregaaende Tider ingenlunde havde staaet i Spidsen for den kunstneriske Dygtighed, og som i det 16de og 17de Aarhundrede ikke havde frembragt nogensomhelst stor Mester hverken i Maler- eller Billedhuggerkunsten.

Ludvig XIV Exempel blev efterlignet af mange Fyrster i forrige Aarhundrede. Her skal kun nævnes Kurfyrsten af Sachsen, som 1710 oprettede den berømte Porcellænsfabrik i Meissen. Overalt byggede man, om end ikke i saa stort et Omfang som i Frankrig. Saaledes gik det i forrige Aarhundrede og endnu i vort Aarhundrede staaer München som Exempel paa, hvor stor en Indflydelse Fyrster formaae at udøve paa Kunstens Udvikling.

Hos os oprettedes i det forrige Aarhundrede en kongelig Porcellænsfabrik med den tilsvarende Fabrik i Meissen til Mønster og et kongeligt Møbelmagasin.

I Begyndelsen af vort Aarhundrede gav Kristiansborg Slots Gjenopførelse efter Branden i 1794 og senere ligeledes Frederiksborg Slots Gjenopførelse Lejlighed til Anvendelse af kunstindustrielle Arbejder i større Omfang, ligesom ogsaa det saakaldte Frederiksborg-Lotteri (Kunstflidslotteriet) vakte et ikke ringe Liv i Retning af at faa Kunst og Industri til at arbejde sammen. Ogsaa Familiefester i vort Kongehus have foranlediget at adskillige smukke Gjenstande af indenlandsk Kunstflid ere fremkomne. I saa Henseende skal jeg kun minde om den kunstfærdigt udskaarne Elfenbensvifte, som Prinsesse Alexandra fik i Brudegave, det

ypperlige Bogskab af Ibenræ med Indlægninger af Sølv og Elfenben udført som Brudegave til Prindsesse Dagmar, og det fremragende smukke Egetræs Bogskab i gothisk Stil, som ved lignende Løjlighed skjænkedes Prindsesse Thyra. Men i det Hele taget er Kongemagtens Indflydelse paa Kunsten, som naaede sit Toppunkt under Ludvig XIV, saavel hos os som andetsteds svundet betydeligt ind. Det er betegnende for den forandrede Tidsaand, at forskjellige af Nutidens Kongehuse ved Lejligheder, hvor der ellers turde være fremkommet mange Kunstgjenstande som Gaver, afslaar at modtage saadanne Værdigjenstande, for at de tilvejebragte Summer kunne blive anvendte i veldædige Øjemed. Dette er imidlertid Alt kun en Følge af den Forandring, der overhovedet er foregaaet med de sociale Forhold i vort Aarhundrede, i hvilket *Staten* paa betydelige Omraader er traadt i Kongemagtens Sted. Men naar *Staten* saaledes har overtaget Dele af Magten, har den samtidig overtaget Forpligtelsen til at repræsentere og til i stor Stil at dyrke Kunsten.

Har nu den moderne Stat opfyldt disse Forpligtelser? Hvad tør man i saa Henseende billigvis forlange af den? I dette Spørgsmaal kulminerer det tidligere stillede Spørgsmaal: hvor kan man vente at finde Afsætning for kunstindustrielle Gjenstande?

Selvfølgelig tænkes her paa *Staten* i videste Betydning, altsaa ikke blot paa den Stat, hvis Styrelse er legemliggjort i Ministerierne, men paa ethvert af *Staten* ordnet Samfund med selvstændig Administration, Amtskommuner, Kjøbstadkommuner, Sognekommuner, alle disse have samtidig med Modtagelsen af de dem tilstaaede Rettigheder overtaget en vis Række af Pligter.

Paa Kunstens Omraade har *Staten* nærmest henvendt sin Opmærksomhed paa Undervisningen. For

Malerkunsten og Billedhuggerkunsten har Staten dog gjort noget mere, idet den har kjøbt udførte Arbejder. Paa dette Omraade er det saa haandgribeligt, at en Udvikling af Kunsten er umulig uden Bestillinger. Derimod savnes i høj Grad Anvendelsen af Statsmidler paa Arkitekturen og paa Kunstindustrien. Og Arkitekturen er dog et Omraade, som ligger Staten saa nær. Malerier kunde man undvære, men Bygninger for visse Administrationsgrene ere uundværlige. Ethvert Beløb, der anvendes paa Malerier, hvor lille det end er, fremmer dog direkte Kunsten. Bygninger kan man derimod uden at skade deres Brugbarhed og uden derved at forvolde nogen øjeblikkelig synlig Skade, fremstille paa den allersletteste og allerbilligste Maade. Her er det Punkt, hvor der bør tages alvorlig fat. Det, som det ved de her omtalte Bygninger gjælder om, er ikke blot at skaffe Rum, hvor det overhovedet er muligt for vedkommende Autoritet at arbejde, men det maa erindres, at Bygningen i sig skal være Legemliggjørelsen af Statstanken. Hvorfor byggede man de højtstræbende Domkirker? Disse Tage og Gavle, disse Taarne, som stolt stige til Vejrs, vare ikke nødvendige for at skaffe et Forsamlingsrum for et vist Antal Mennesker. Og tror man da, at Menneskene nu ere ædrueligere og fornuftigere, at Lovens Kundgjørelse er tilstrækkelig til at indpræge Statsmagtens moralske Betydning i Gemytterne? Den Kapital, der af Staten anvendes til at lade de offentlige Bygninger fremtræde i arkitektonisk skjønne Former, er ingenlunde udgivet til Luxus, men er anbragt for det Bedste, som Menneskeheden ejer: for at værne om Sandsen for Lovlighed, for Orden og for Agtelsen ligeoverfor Autoriteterne.

Opgaven er naturligtvis ikke let, naar det drejer sig om at tilfredsstille et helt Folk. Men man maa huske paa, at det ikke er Meningen, at Alt altid skal

bygges og indrettes paa den dyreste Maade. Det kan meget godt lade sig gjøre, at man ved større Byggeforetagender lægger særlig Vægt paa Façaden og giver Side- og Mellembygninger en tarveligere Udstyrelse. I mange Tilfælde kan ogsaa Valget af Byggepladsen spille en Rolle. En mindre pragtfuld Bygning kan ofte gjøre større Virkning, naar den ligger for Enden af en Hovedgade, saaledes at denne fører lige hen imod den, end en pragtfuldere Bygning i en Sidegade.

Her tænkes i det Hele taget ikke blot paa store Bygninger, nej, selv det mindste Vogterhus burde være præget af den samme kunstneriske Sands. Netop saadanne smaa Bygninger kunne bedst ødelægge, men ogsaa bedst uddanne den offentlige Smag. Det samme er Tilfældet med en Mængde Ting udenfor Bygningerne, med Gittere, Bænke, Broer, Gadelygter, Plakattavler, Alt dette burde i sig være Vidnesbyrd om, hvad hvert dertil fornødent Haandværk til enhver Tid formaaede at fremstille som det bedste Arbejde.

Ogsaa Springvand give en fortrinlig Lejlighed til Tilvejebringelse af offentlige Kunstværker og det endog med forholdsvis ringe Bekostning. I saa Henseende staa vi langt tilbage for Udlandet. Rom, London, Bern, Basel, Rothenburg, store saavel som meget smaa Byer, have forstaaet at frembringe et livligt Indtryk ved karakteristiske Springvand.

Her kan ogsaa nævnes offentlige Hvilepladser. Rom havde sit af Søjlehaller omgivne Forum, i Middelalderen og Renaissancen opførtes i Italien rummelige Loggier og i Nordeuropa anbragtes langs med Husenes Stueetage Buegange, under hvilke man kunde færdes trods Regn og stærkt Solskin. Desuden stod Kirkerne aabne fra Dagry. Men den umaadelige Udstrækning, vor Tids Hovedstæder have faaet, gjør, at man nu i langt større Grad trænger til saadanne Haller, der kunne yde Læ

og Skygge. Dersom man vilde opføre almindelig tilgængelige Haller, hvis Vægge vare prydede med virkelige Kunstværker af almenfattelig Natur, vilde man derved ikke blot hjælpe paa den store Mængdes legemlige Velbefindende, men ogsaa bidrage til dens aandelige Udvikling. Ledet af denne Betragtning har en bekjendt Velgjørerinde for Londons Arbejderbefolkning, Miss Cutts, midt inde i Londons Fattigkvarter opført ikke blot sunde Boliger, men ogsaa et overhvelvet, kunstnerisk udstyret Torv.

Som en By, der har anvendt særlig Omhu paa Alt, hvad der staaar i Forbindelse med den offentlige Færdsel, kan nævnes Hamborg. Hvad enten vi betragte Vente-lokalet til Sporvognen eller Sporskifterens lille Hus eller Billetkontoret til Lokalbanen eller de smaa Butiker til Sodavand og Frugt eller Rækværket ved de mange Broer, som føre over de talrige Kanaler, finde vi intetsteds særlig Luxus, men ethvert af disse smaa Værker gjør ved den Tænksomhed, der viser sig deri, et tiltalende kunstnerisk Indtryk. Og jeg maa gjentage, det, hvorpaa det kommer an, er ikke Pragt eller Luxus, men den sande Kunst, og den bestaar i, at Alt nøje er afpasset efter Formaalet.

Desværre kan jeg ikke nævne en eneste af vore danske Statsinstitutioner, hvor Smagen er bleven fuldt forstaaet og konsekvent gennemført, saaledes som f. Ex. ved det tyske Postvæsen, som i Løbet af 17 Aar har ladet bygge henved 300 Posthuse. Og hvert af disse er paa en fremragende Plads i Byen opført i en til Omgivelserne passende Stil.

Hvad her er bemærket om Staten og Kommunerne, gjælder endelig om enhver Autoritet, enhver Forening, som har at gjøre med det Offentlige, og der mangler ikke paa Lejligheder til at fremme Kunsten.

Og naar her særlig er nævnt Bygningsvæsenet, er

der tænkt ikke blot paa Bygningernes Ydre, men ogsaa deres indre Udstyrelse. Ogsaa paa dette Omraade bør det Offentlige lægge mere Vægt paa Formernes Skjønhed og Arbejdets Godhed. Jeg vil kun minde om Middelalderens fornemme Raadhuse, og saa bede Dem se hen til Nutidens lignende Bygninger. Her var det dog muligt at løfte Smagen. Nu ere Bordene, ved hvilke Raadsforsamlingerne holdes, Stolene, Lamperne og alt andet i de fleste Tilfælde vel nok anstændige, men uden nogetsomhelst kunstnerisk Præg. Her er en Lejlighed for Byernes velhavende Borgere, lig deres Forfædre, at skjænke enkelte fuldendte Gjenstande til Raadhuset, og derved at bidrage til, at det igjen maa blive, hvad det i Middelalderen var: et virkeligt Centrum for Byen, til hvilket Beboerne se op med Ærbødighed og Kjærlighed.

Et andet Omraade, hvor der kunde gjøres mere i den her berørte Retning, er Præmievesenet. Hvert Aar udgives ikke ubetydelige Summer til Præmier ved Dyrskuer, Gymnastik-, Skytte-, Kriket- og andre Sportsfester. Her burde man ikke lægge saamegen Vægt paa, at Præmien faar saa stort Omfang som muligt, som paa, at den er en virkelig Kunstgjenstand, selv om den saa ogsaa blev lidt mindre. Det vilde ogsaa være heldigt, om der kunde findes paa noget Andet end de Adresser, som nu i Mængde udstedes og hvis Udstyrelse koster mange Penge, uden at det kunstneriske Arbejde dog kommer større Samfundskredse til Gode. Ofte vilde en saadan vistnok kunne erstattes ved en smuk Mindetavle anbragt i Byens Raadhus, vedkommende Forenings Festsal eller lignende Steder. Som en interessant Begivenhed paa dette Omraade skal jeg her nævne, at der ved Heidelbergs Universitets Jubilæum for faa Aar siden som Festgaver skjænkedes en Mængde kunstindustrielt udførte Brugsgjenstande, Stole, Borde, Uhre og deslige til Universitetets Festsal.

Som paavist trænger Kunsten og Kunstindustrien til Lys, Luft og Sol for ret at kunne trives. Ligesaa lidt som Kunstneren vedblivende kan fremstille Malerier og Monumenter uden at modtage Bestillinger, ligesaa lidt kan den enkelte Haandværker paa egen Risiko fremstille kunstindustrielle Arbejder af første Rang; de fremkomme kun, naar Almenheden er sig sine Forpligtelser mod Kunstindustrien bevidst paa samme Maade som mod Malerkunsten og Billedhuggerkunsten. Det er endnu langt fra Tilfældet i det rette Omfang og Anerkjendelse heraf og Ydelsen af fornødne Midler vil indtil videre ikke kunne ventes af Private. Derfor er det, at Enhver for sig maa arbejde hen til, at det mere og mere gaar op for samtlige offentlige, kommunale saavel som Stats-Institutioner, at der paahviler dem en Forpligtelse til paa alle Omraader og ved alle Lejligheder at støtte Kunstindustrien, som ikke blot arbejder for egen Fordel men ogsaa for Statens Værdighed.

